

1. LES TERRES DE L'EBRE. LA RESERVA DE LA BIOSFERA

Les Reserves de la Biosfera són zones d'ecosistemes terrestres o costaners/marins o una combinació dels mateixos, reconegudes en un pla internacional en el marc del Programa MAB de la UNESCO. Serveixen per impulsar harmònicament la integració de les poblacions i la natura, amb l'objectiu de promoure un desenvolupament sostenible mitjançant un diàleg participatiu, l'intercanvi de coneixement, la reducció de la pobresa, la millora del benestar, el respecte als valors culturals i la capacitat d'adaptació de la societat front als canvis.

Així, les Reserves de la Biosfera són territoris que tenen l'objectiu d'harmonitzar la conservació de la diversitat biològica i cultural i el desenvolupament econòmic i social a través de la relació de les persones amb la natura. S'estableixen sobre zones ecològicament representatives o de valor únic, en ambients terrestres, costers i marins, en els quals la integració de la població humana i les seves activitats amb la conservació són essencials.

Les Reserves són també llocs d'experimentació i d'estudi del desenvolupament sostenible i han de complir les tres funcions bàsiques designades per la UNESCO.

TERRES DE L'EBRE RESERVA DE LA BIOSFERA

Data de la declaració com a Reserva 28 de Maig de 2013

Superfície:	367.729 ha (terrestres: 78,2%; marítimes: 21,8%)
Municipis:	45
Població:	182.521 habitants

La proposta de Reserva de Biosfera per Terres de l'Ebre s'entén necessàriament com a projecte vinculat al patrimoni natural i al mateix temps, des de la perspectiva de la funció de conservació, com a propòsit amb una triple vocació:

- Contribuir a l'impuls de l'actual gestió dels espais i béns naturals i a la conservació de la biodiversitat, coordinant i cohesionant diferents polítiques i plans d'acció i facilitant la disponibilitat de recursos tècnics i econòmics.

- Integrar la matriu agrària en les polítiques de conservació, perquè aquestes contribueixin a impulsar socioeconòmicament espais humanitzats protegits per les seves característiques ambientals.

- I, finalment, en el context del canvi climàtic, unir esforços en l'estudi i anàlisi pluridisciplinari i transversal, a escala local, per a la mitigació dels eventuais efectes derivats a les Terres de l'Ebre, un dels territoris més sensibles de la Mediterrània.

El 35% de l'àmbit de la Reserva està inclòs a la Xarxa Natura 2000. Destaquen les tres zones nucli:

- Parc Natural dels Ports
- Parc Natural del Delta de l'Ebre
- Espai d'Interès Natural de la Serra de Cardó

Coexisteixen espais naturals importants per a la conservació de la biodiversitat amb veritables agrosistemes com els arrossars del Delta. La majoria del territori està format per sediments relacionats amb la dinàmica fluvial, destaca la plana deltaica de 320 km².

L'Ebre vertebrava la Reserva i abunden els ecosistemes aquàtics, la conservació dels quals depèn de la gestió integral de la conca. El cabal i la qualitat de l'aigua són fonamentals per al manteniment del Delta. La zona és sensible als efectes del canvi climàtic, i la seva mitigació és un dels reptes de la Reserva.

Qui pot fer ús de la marca Terres de l'Ebre, Reserva de la Biosfera

Recursos locals, productes, béns i serveis, especialment els agroalimentaris, artesanals i els de promoció turística amb finalitats culturals i recreatives, que potencien les activitats econòmiques tradicionals i la nova economia social en el marc de la sostenibilitat de les Terres de l'Ebre.

2. ESPAIS NATURALS DE LES TERRES DE L'EBRE

El riu Ebre, per tant, esdevé el nexa entre el mar i la muntanya al voltant del qual s'articula un corredor hidrològic natural que voreja la serralada dels Ports. Encaixat entre el bosc de ribera, es recrea en meandres fins arribar a la plana del Delta, la desembocadura i el mar. És aquí on el riu adquireix la major esplendor: aiguamolls, arrossars, platges de sorra fina,

flamencs de plumes rosades i més de 350 espècies d'aus que configuren un dels espais naturals més importants —i també més fràgils— del mediterrani occidental. Les planúries del Delta contrasten amb el litoral rocós situat una mica més al nord. Entre cales d'aigües translúcides i repletes de pinedes domina el matollar mediterrani, amb la presència del margalló, l'única palmera autòctona europea.

A l'interior de les Terres de l'Ebre, s'erigeix l'orografia esquerpada del Parc Natural dels Ports d'on sobresurten cingleres imponents que esdevenen miradors excepcionals de la vall de l'Ebre. Rius de muntanya i arbres monumentals es recreen en el paisatge on predomina la vegetació mediterrània de muntanya. Entre la fauna destaca la cabra hispànica, una de les espècies animals autòctones d'aquestes terres i símbol ineludible del massís. També s'hi poden veure voltors o llúdrigues, en els punts on corre l'aigua. Les pinedes i els alzinars recobreixen la major part del paisatge d'on sobresurten els colors de la Fageda del Retaule, el bosc de faig més meridional d'Europa. En aquest punt es pot visitar el faig Pare, una arbre de gairebé 25 m d'alçada que, segons els càlculs, té uns 250 anys d'antiguitat.

La gran varietat de paisatges que reuneixen aquests dos espais es complementen amb els valors naturals de la Serra del Montsià, de la Serra de Cardó o de les Serres de Pàndols i Cavalls. A més, no hem d'oblidar que al llarg de tot el recorregut del riu Ebre trobem meandres i illes de gran interès ambiental.

3. NAVEGACIÓ FLUVIAL

Tradicionalment, la navegació fluvial havia estat el centre del comerç dels pobles riberencs. La novel·la Camí de Sirga, de l'escriptor de Mequinesa Jesús Moncada, és una de les obres que millor ha descrit l'activitat econòmica i social que es desenvolupava al voltant del riu Ebre. Durant molts anys, la navegació fluvial s'havia circumscrit, per tant, al transport de mercaderies, una activitat que va desaparèixer a meitat del segle XX per la consolidació de la xarxa viària.

A finals dels anys noranta es va impulsar un nou projecte de navegabilitat orientat exclusivament a l'oci i el turisme. Des d'aleshores, es poden recórrer motoritzadament els més de 100km de riu que hi ha entre Ascó i Amposta, ja sigui amb embarcació pròpia, de

lloguer, a bord d'un petit creuer o, per als més aventurers, els més de 125 km. entre Riba-roja d'Ebre i la desembocadura en piragua o caiac. A banda de la navegació de barques de pesca i també de les piragües i caiacs de les diferents empreses turístiques, avui viatgen per l'Ebre les embarcacions que arriben fins a la desembocadura i els barcos turístics de Tortosa, Lo Sirgador; Benifallet, el Llagut Benifallet, i d'Ascó, Lo Roiget. A més, tenen un gran atractiu turístic les barques de pas de Miravet i Garcia, encara avui en dia en funcionament.

El tram navegable del riu Ebre, entre la desembocadura i Móra d'Ebre, disposa de 17 embarcadors especialment dissenyats per a oferir servei en zones amb nivells d'aigua variables segons l'època de l'any. Riu amunt, als nuclis de Garcia, Ascó, Vinebre i als embassaments de Flix i Riba-Roja també s'hi han habilitat embarcadors.

Cal saber que la navegació resta interrompuda quan hi ha cabals inferiors a 78 m³/s i superiors a 800 m³/s.

Durant el recorregut amb embarcació pel riu Ebre es voregen diverses illes que són ecosistemes naturals petits però de gran importància. Al tram superior del riu Ebre podem destacar, entre altres:

Illa de la Mitjana, Reserva de Sebes de Flix

Illa d'Ascó

Illa de Beanta, Vinebre

Illa del Subarrec i del Galatxo, Móra d'Ebre - Móra la Nova

Illa de Les Sénies i Illa de Benissanet, Benissanet

Illa de Les Illetes, Miravet

Illes del Nap, de Cataula, de Benifallet i del Coet, a Benifallet

Illes de Xerta, Xerta

Illa d'Aldover, Aldover

Illa d'Audí, Bitem – Tortosa

Illa de Jesús, Tortosa

Cap al tram inferior, trobem illes com l'illa dels Bous, de Gràcia, de Sant Antoni i de Buda (situada just a la desembocadura). Les dues darreres són espais protegits per la seva riquesa mediambiental. Per aquest motiu la visita hi està restringida.

LO LLAGUT BENIFALLET

L'actual Llagut turístic de Benifallet intenta ser una rèplica dels antics llaguts que tants anys van trafegar per l'Ebre. El Llagut era una embarcació aparellada de vela llatina de regular grandària destinada generalment al cabotatge (navegació comercial que es feia al llarg de la costa). Els llaguts transportaven mercaderies a través del riu Ebre. Podien transportar fins a 30 tones riu avall i 16 riu amunt.

El Llagut Benifallet té una capacitat de 47 passatgers i fa un recorregut regular aigües amunt fins al final del terme de Benifalle d'una hora, tot i que oferta també viatges fins a l'embarcador del Castellot de la Roca Roja, al terme de Benifallet en direcció sud, i fins al municipi de Miravet per a grups.

Les seves dimensions són de 15m d'eslora i 3,5 metres de mànega. Ha estat dissenyat per enginyers navals de l'empresa Proname i construït a un taller de Móra la Nova. Per a la seva construcció es va comptar amb ajuts de la Unió Europea.

El Benifallet és de color blanc i verd, colors de la bandera del municipi. Les rutes són guiades, amb explicacions del patrimoni, història, fauna i natura de l'Ebre.

Proposta de visita guiada amb el Llagut Benifallet

En direcció nord cap a Miravet expliquem:

1. **L'Ebre** és el riu més cabalós de la Península Ibèrica (908 km de llargada i 83.093 km² de conca) i l'únic gran riu peninsular que desemboca a la Mediterrània. Neix a Fontibre (Reinosa) al vessant sud de la Serralada Cantàbrica i travessa les comunitats de la Rioja i l'Aragó fins arribar a Catalunya, on desemboca al mar formant un ampli Delta, declarat Parc Natural des de l'any 1983. Durant el seu recorregut de 908 km davalla entre les muntanyes dels Pirineus, al nord, el Sistema Ibèric, al sud. Recull les aigües dels rius del vessant meridional dels Pirineus (Arga, Aragó, Gállego, Cinca i Segre) i del vessant nord-est de la serralada Ibèrica (Jalón, Jiloca, Guadalop i Matarranya). Les seves aigües s'aprofiten en nombrosos punts per al regadiu mitjançant canals com l'Imperial, el Tauste i, al tram final, els canals de la dreta i l'esquerra de l'Ebre que neixen a l'assut de Xerta. El seu cabal es regula, principalment, des dels embassaments de Mequinensa i Riba-roja. Hi

distingim, per tant, tres trans: Ebre cantàbric (curs alt), Ebre aragonès (curs mitjà) i Ebre català (curs baix). El seu cabal mitjà a Tortosa és de 600 m³/s.

En el recorregut ebrenc, hi trobem dos congostos magnífics: el pas de l'Ase (Vinebre) i el de Barrufemes que separa la Ribera d'Ebre del Baix Ebre. El riu queda comprimit durant uns 15 km per la serralada de Cardó i el contrafort dels Ports de Tortosa-Beseit. Hi ha nombrosos barrancs que desemboquen al riu, entre els quals en destaquem el barranc del Racó del Mas, que recull les aigües de Cardó, i el barranc de la Vall, últim tram del riu Canaletes.

2. **Benifallet** (Baix Ebre) El terme municipal de Benifallet, d'una extensió d'uns 62 km², és situat a l'extrem més septentrional de la comarca, al límit amb les comarques de la Terra Alta i la Ribera d'Ebre (al termenal amb Miravet hi ha la Roca Folletera, divisòria històrica del terme de Tortosa). El terme confronta amb Prat de Comte i el Pinell de Brai, municipis de la Terra Alta; amb Miravet i Rasquera, de la Ribera d'Ebre, i amb Tivenys, Paüls i Xerta, de la mateixa comarca del Baix Ebre. Molt accidentat, el municipi s'estén a ambdues ribes de l'Ebre, i comprèn la vall del riu, delimitada per les elevacions de les Muntanyes de Cardó, divisòria d'aigües entre l'Ebre i la mar, mentre que per la dreta la vall del riu resta encaixada i tancada per les serres dels Aligars i de Valliplana i els cims del Portell. De relleu càrstic, hi ha diverses fonts i coves. En destaquen la cova de les Meravelles i la Cova Marigot i algunes amb vestigis de poblament antic com són l'Aumidiella i la Cova del Dos. Informar que estan obertes al públic per a la visita turística la Coves Meravelles i la del Dos.

Els boscos són predominantment de pi blanc. Cardó és la vall on hi ha una major densitat de bosc i on aquest es conserva menys modificat (1.544 ha de Benifallet són incloses al PEIN de les Serres de Cardó).

A més de la vila de Benifallet, cap de municipi, el terme comprèn els despoblats de Xalamera, Som, Sallent i Costumà, el balneari de Cardó, la torre de Mollet i la caseria de la Vall. El nom de Benifallet prové d'un topònim d'origen àrab.

3. **Els primers llaguts** eren de construcció artesana i estaven fets de fusta. Les seves dimensions mitjanes eren d'uns 20 m d'eslora, 2'3m de manega i 1'2m de calat.

Podien transportar fins 30 tones de baixada i unes 10 de pujada. La pujada poques vegades es feia a vela, normalment es feia per tracció des del camí de sirga amb un matxo o guiats per un home. El coneixement del riu era fonamental per la seguretat del viatge.

4. **Pas de barca** de Benífallet. Als dos costats del riu podem observar l'antic embarcador de la barcassa de Benifallet. El pas de barca constava d'una plataforma flotant subjectada a un cable que unia les dos ribes. Amb el corrent del riu la plataforma es movia i feia passar els carros i més tard els cotxes d'una banda a una altra.
5. **Pont del Llaguter**. Aquest pont de 231 m de longitud consta de tres ulls i està dissenyat amb forma corba. Es va començar a construir el 10 de maig del 1987 i es va inaugurar el 23 de febrer de 1991. Amb la construcció del pont va desaparèixer el pas de barca.
6. **Carmull** (Dreta). El tossal del Carmull, de 425 m, és una característica muntanya de la Serra de Cardó situada a l'esquerra de l'Ebre. Les seves "banyetes" es divideixen des de la comarca del Priorat. A més de ser un símbol orogràfic de Benifallet ha servit i serveix als pagesos del poble de magnífic rellotge de sol, perquè quan la ratlla de l'ombra arriba al peu de la cinglera són les 12 de migdia.
7. **Roca Folletera** (Esquerra). Deu el seu nom a les pissarres triòsiques de la seva formació, que es presenten en làmines perpendiculars "fulls". També està situada com a límit natural per Ramon Berenguer IV. Constituïa el límit jurisdiccional de la Tortosa sarraïna.
8. **Roca dels penjats** (Dreta). Quan Benífallet formava part del terme de Tortosa en aquestes roques es penjaven als delinqüents mitjançant uns taulons. Els deixaven un temps per advertir a la gent que navegava del que els podia passar si no complien les lleis
9. **Xesa** (fi del terme). Aquesta finca se caracteritza per les dimensions de les baies, aquestes serveixen per parar el vent i no perdre tanta collita.

De tornada cap a Benifallet, en direcció sud, expliquem que Benifallet juntament amb Miravet i el Pinell de Brai formem part d'un proposta turística conjunta anomenada la Ruta de les 3 C, pels seus tres monuments més importants, el Celler Modernista del Pinell de Brai, el Castell de Miravet i les Coves de Benifallet.

1. **Castell de Miravet.** A sobre d'un penyasegat els àrabs decidiren establir el poble de Miravet, i coronant el cingle un imponent castell; convertit en fortalesa-monestir pels templers després de la seva conquesta el 1153. Construït sobre un poblat íber i sobre l'antiga fortalesa musulmana, el conjunt dels segles XII i XIII està considerat un dels millors exemples d'arquitectura romànica de transició, religiosa i militar, de l'Orde del Temple, a tot Occident. Fou seu provincial dels templers a la Corona d'Aragó i entre 1307-1308 patí un llarg setge a mans de Jaume II. L'Orde del Temple fou eliminada i el castell passà a mans dels hospitalers, senyors del castell fins la desamortització de Mendizábal el 1835. El castell té un bon estat de conservació, tot i les nombroses guerres que han succeït, Guerra dels Segadors, Guerra de Successió, Guerra del Francès, Guerres Carlistes i la Batalla de l'Ebre; a més d'intents de demolició. Però el castell de Miravet ha superat aquests conflictes i avui dia encara podem veure'l en majestat, sent un dels monuments més visitats de les Terres de l'Ebre.

En bon estat de conservació, per tant, és un dels grans exemples del seu estil a l'Europa occidental. Es poden visitar les muralles i diferents estances com cavallerisses, cisterna, cuina, refector, magatzems o l'important església romànica. Està gestionat per l'Agència Catalana del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya.

2. **Catedral del Vi del Pinell-Cooperativa del Pinell.** Celler cooperatiu d'estil modernista de l'arquitecte Cèsar Martinell, deixeble de Gaudí (1918). El celler produeix olis i vins de gran qualitat dins la Denominació d'Origen Terra Alta. A la façana principal hi ha un fris de ceràmica vidrada, obra del pintor ceramista Xavier Nogués i Cases. Al Pinell de Brai, a més de visitar la Catedral del Vi podreu visitar els escenaris de la Batalla de l'Ebre o el Centre d'Interpretació "Les Veus del Front".
3. **Roca Foradada (dreta).** En aquesta roca (en forma de finestra) va tenir lloc uns dels episodis més importants de la Guerra Civil Espanyola

4. LA BATALLA DE L'EBRE

El 25 de juliol de 1938, a les 00:15 h d'una nit sense lluna, les forces republicanes van iniciar el pas del riu entre Mequinensa i Amposta, sorprenent l'enemic. La major operació militar de la Guerra Civil Espanyola havia començat.

L'ofensiva republicana perseguia tres objectius. El primer era aturar l'avenç franquista sobre València, el pulmó industrial i comercial del sector Centre, desviant l'atenció d'aquell front sobre el de l'Ebre. El segon cercava revifar la moral de la rereguarda republicana i silenciar les veus que, donant la guerra per perduda, reclamaven una pau negociada amb els rebels. El tercer era, davant el creixent clima bèlic que es vivia a Europa per la política expansionista de Hitler, demostrar a les potències democràtiques que la República encara era viva i podia ser un aliat en la guerra contra el feixisme.

L'operació va ser un èxit en un primer moment. En el seu primer dia es van ocupar prop de 800 km², entre Mequinensa i Benifallet, i es va aniquilar tota una divisió enemiga. Aviat, però, els franquistes van aconseguir bastir una línia de resistència seguint l'eix Faió, la Pobla de Massaluca, Vilalba dels Arcs, Gandesa i el riu.

Contra l'opinió d'alguns dels seus comandaments, Franco va decidir lluitar a l'Ebre enlloc de deixar l'enemic allà atrapat, amb un riu a l'esquena, i envoltar-lo des de Lleida. Una decisió que va convertir l'operació de l'Ebre en una batalla de desgast, un infern per als prop de 250.000 combatents que s'hi enfrontaren.

El terreny que els republicans havien conquerit en un sol dia va necessitar més de cent dies i set contraofensives per ser recuperat. El 16 de novembre, cent quinze dies després d'haver creuat el riu, les forces republicanes es retiraven a l'altre riba.

La batalla va arruïnar els pobles i camps on va tenir lloc, deixant un balanç de 120.000 baixes entre tots dos exèrcits: 30.000 morts, 75.000 ferits i 15.000 presoners.

Els Espais de la Batalla de l'Ebre que es poden visitar són el centres d'Interpretació 115 dies a Corbera d'Ebre, Hospitals de Sang a Batea; Internacionals a l'Ebre, a la Fatarella, les Veus del Front al Pinell de Brai, i Soldats a les Trinxeres a Vilalba dels Arcs. A banda, hi podem trobar diferents Espais Històrics com la Línia de Trinxeres dels Barrancs entre Vilalba dels Arcs i la Pobla de Massaluca; el refugi de les Deveses a la Fatarella; el Poble Vell de Corbera d'Ebre; les Cases Caigudes del Pinell de Brai; el Mirador del Bassot a Vilalba dels Arcs; el castell de Móra d'Ebre; la cota 705 a la Serra de Pàndols, al Pinell de Brai; el Refugi Antiaeri de Flix; el Refugi de la Font Gran de Benissanet; les trinxeres de la Punta del Duc a la Pobla de Massaluca; el Coll del Moro a Gandesa; el castell de Miravet; el Fort de Milet a Caseres; el Fort d'en Blario a Batea; el Memorial de Camposines a la Fatarella; els Búnquers dels Reguers; el Campaña del XVè Cos d'Exèrcit a la Fatarella; l'Estació de Bot; les trinxeres de Berrús a Riba-roja d'Ebre, i Quatre Camins.

5. **Illa de Cataula** (esquerra). Aquesta illa està comunicada a la riba mitjançant un pas de barca, actualment està cultivada i podem observar tarongers.
6. **Illa del Nap** (dreta). Aquesta es troba davant de la illa de Cataula i forma un petit canal amb la riba del riu. Quan el riu puja de nivell, aquestes dos illes queden totalment inundades.
7. **Serra de Cardó** (esquerra). Les muntanyes de Cardó conformen una de les serres més carismàtiques de les Terres de l'Ebre. La major part del massís s'estén entre els termes municipals de Benifallet (Baix Ebre) i Rasquera (Ribera d'Ebre). El seu vessant interior davalla fins a l'Ebre, al sud i al sud-est continua per la serra del Boix. L'abrupta vall de Cardó, oberta vers el nord-oest, és drenada pel barranc de Cardó, afluent per l'esquerra de l'Ebre. Entre la vegetació de l'obaga hi destaquen les alzines, les pinedes i alguns roures. A la solana s'hi pot trobar vegetació arbustiva com el llentiscle, el romaní o el bruc.

En aquesta zona, les pluges són escasses però la permeabilitat de les roques calcàries origina corrents subterranis que originen fonts medicinals que desguassen per l'abrupte cingle de Sallent, coronat pel balneari, i antic convent carmelità, de Cardó. La carena culmina a la Creu de Santos (942 m) i és travessada per camins de ferradura que unien Benifallet i Rasquera amb Tivenys i

Tortosa. Els antics nuclis medievals de Sallent, Cardó i Costumà, al nord, i, especialment, de la Fullola i la Bassa de Cascall han desaparegut del tot.

8. **El Balnerari de Cardó** està situat al capdamunt de l'espectacular cingle del Salt del Frare, entre Rasquera (Ribera d'Ebre) i Benifallet (Baix Ebre), prop del riu Ebre. Edifici religiós d'estil barroc, el desert de Cardó (desert és el nom donat a uns determinats ermitatges, convents i monestirs d'alguns ordes religiosos situats en despoblat) està datat entre els segles XVII i XVIII.

Els primers treballs van començar l'any 1604. Les primeres edificacions les van construir tres frares i un peó. En primer lloc van habilitar com a habitatge una cova situada a la base de la penya on s'assenta l'Ermita de la Columna, construint solament un mur per tancar l'entrada de la cova, coneguda avui com a cova del Fundador.

Inicialment es va construir un modest primer edifici, situat en el centre del desert i que consistia en una petita casa i una capella de reduïdes dimensions, fetes de pedres i fang, davant de la porteria del monestir projectat.

La compra dels terrenys i la presa de possessió de la vall es va produir l'any 1606 i el 6 d'abril es va col·locar una làpida commemorativa en la façana de la capella (làpida que després es va col·locar en la façana del monestir). A partir d'aquest moment comença la construcció del convent i de les 14 ermites l'estructura de les quals era molt similar: altura d'uns 3-4 metres, entre 6 i 7 metres de longitud i estaven distribuïdes en quatre sales (un pòrtic, un oratori, una cel·la i una petita cuina). L'edifici original fou construït el 1606 pel carmelí tortosí Fra Pau de Crist, qui hi establí la comunitat dels carmelitas Descalços.

Sota l'advocació de Sant Hilari constava, a més dels edificis conventuals, doncs, d'un conjunt de 14 ermites disseminades per les rodalies. Queden dempeus les de Sant Josep, Sant Roc, Sant Simeó o ermita de la Columna bastida sobre una roca que té aquesta forma, Santa Agnès i Santa Maria del Borboll.

A partir de 1606 i, durant uns dos segles, la vida en el desert va ser monàstica. La Comunitat va quedar instal·lada oficialment l'any 1617

Durant la guerra carlista els frares van haver d'abandonar el lloc i refugiar-se als pobles propers (Tivenys, Rasquera i Benifallet). Aquest abandó va ser definitiu, ja que va coincidir amb el decret de desamortització del ministre Mendizábal en 1836.

Una part de Cardó va ser subhastada en 1844. L'abandó i l'espoli van dispersar les pertinences dels monjos: tapissos, llibres, quadres i objectes de valor van passar a propietat privada. La majoria dels llibres de la biblioteca que, pel que sembla, disposava d'una gran quantitat de volums, van ser cremats.

Durant dues dècades Cardó va estar abandonat, ja que les terres de correu eren escasses i els elevats costos del transport de les mercaderies que s'obtenien de les explotacions feien inviable el seu comerç.

El 1866 uns empresaris tortosins van decidir transformar les ruïnes del monestir en un lloc de banys, aprofitant les propietats de les seves aigües. Es reedificaren part de les dependències en ruïnes i van aprofitar les que estaven en bon estat. La propietat era de l'Estat.

L'any 1870, l'edifici continuava sent propietat de l'Estat, però les terres de correu situades al costat del monestir eren propietat de José Monclús, encara que les fonts eren de lliure aprofitament.

El 1872 Salvador Cabestany Gasol va comprar, juntament amb el seu oncle, quatre finques de Cardó en les quals estaven inclosos els edificis del Monestir. En 1877 Salvador Cabestany ja era el propietari únic d'aquestes finques.

El 1879 ja s'havien emblanquinat els claustres, corredors i altres dependències. A l'antiga església es va instal·lar, provisionalment, el menjador i, les cel·les del Prior, la sagristia i les habitacions contigües es van habilitar com a habitatge del propietari, mentre que la resta de les cel·les es van convertir en habitacions per als hostes.

Es van afegir després altres cossos a l'edifici, es va cobrir amb cristalls el pati central del claustre per convertir-ho en cafè-restaurant i després es va canviar d'ubicació el menjador per transformar l'església en saló de festes

Per al culte s'havia habilitat una petita habitació coberta amb volta del corredor "Fortí", amb petxines en els seus angles que tot indica que havia estat la capella privada del Prior o bé capella del Sagrament.

El 1883 Salvador Cabestany va restaurar els edificis i els va convertir en un modern balneari. El 1884 ja eren patents moltes d'aquesta reformes. Aquest mateix any es va construir la capella actual damunt d'una vella dependència del monestir. El 1885 es va obrir un camí entre Tivenys i el Monestir i en 1887 es va ampliar i es va convertir en carretera que va enllaçar Cardó amb Tortosa.

El 1886 va adquirir la propietat de José Monclús amb el que Salvador Cabestany va quedar com a únic propietari de la vall. El 1887 les aigües de Cardó van ser declarades d'utilitat pública.

A la fi del segle XIX el lloc va gaudir de gran fama. En 1899 Salvador Cabestany va donar un gran impuls al balneari amb l'edifici de Sant Salvador. Per construir-ho va caldre derrocar l'antic aqüeducte que conduïa l'aigua de la font de la Columna al Monestir.

El 1902 es va començar a construir la nova carretera a Rasquera. Va caldre construir un túnel que donés entrada a les propietats del Balneari, acabat l'any 1903, i el 1904 ja es va poder inaugurar la nova carretera el que va fer augmentar el nombre de visitants, aprofitant l'estació de ferrocarril de Móra la Nova.

A la mort de Salvador Cabestany, el Balneari va passar a propietat dels seus fills el 1912.

Durant la Guerra Civil el balneari va ser seu de la Brigades Internacionals i en 1938 s'hi va establir un hospital d'urgència de l'exèrcit republicà coincidint amb la Batalla de l'Ebre.

L'any 1940, Vinyes i Gueis obre novament el balneari invertint un gran capital. El nou propietari va iniciar una sèrie de reformes sent les més importants la construcció del nou i gran menjador, i la construcció de la plaça dels lledoners

Amb la construcció del nou menjador, l'antic menjador de primera va passar a convertir-se en una gran cuina. El menjador de segona, amb llarga taula comuna a tots els comensals, estava on avui està el de servei, i sota les seves lloses aquesta l'ossera que, contigu al seu cementiri, tenien els frares carmelites.

El balneari va disposar d'enllumenat elèctric, pista de tennis, piscina, sala de cinema i sala de ball fins a l'any 1967 que el conjunt d'edificis queda abandonat.

El 1974 la finca va ser adquirida per Enric Nomen Borràs, el qual va engegar una planta envasadora d'aigua de les Fonts del Borboll. El 1981 va ser adquirida per Nestlé, S.A. i l'any 1987 va passar a les mans d'Abengoa, S.A., per acabar en 1989 sent adquirida per Llet Pascual que va iniciar una transformació del complex industrial.

Cal saber que:

Els **carmelites descalços**. L'orde del Carme de religiosos mendicants té el seu origen en un grup d'ermitans (croats i pelegrins) establerts mitjan el segle XII al Mont Carmel a Israel. La regla, o manera de viure, fou redactada el 1206 per Albert de Vercelli, patriarca de Jerusalem i confirmada pel papa Honori III el 1226. La vida dels primers carmelites fou estrictament eremítica i de gran austeritat. El Desert del Cardó, tot ell és un testimoni carmelità, començant pel mosaic de la Verge del Carme a l'entrada i les diferents ermites que encara s'hi conserven.

La **Desamortització** va consistir en la desvinculació de terres, mitjançant les oportunes mesures legislatives que permetien la seua venda. En alguns casos la desamortització duia aparellada l'expropiació dels béns desamortitzats. Amb el regnat d'Isabel II s'esdevingué la desamortització de Mendizábal (1836-51). Supressió dels ordes monàstics (excepte aquells dedicats a l'ensenyament o assistència mèdica) i expropiació dels seus béns que foren declarats béns nacionals.

9. **La Via Verda de la Val de Zafan.** Amb aproximadament 170 quilòmetres, la Via Verda de la Vall de Zafán és sens dubte un dels recorreguts cicloturistes amb més contrastos paisatgístics de tot l'Estat. Cal saber, per tant, que l'actual via verda transcorre per l'antiga via fèrria de la Val de Zafan, que es va construir atès l'interès del govern de l'Aragó de tenir port de mar per explotar els seus productes, unint el municipi de la Puebla de Híjar amb Tortosa. Les obres es va començar el 1882, però a causa de diversos problemes, no va ser fins l'any 1942 quan es va poder inaugurar. La via va estar en servei durant 31 anys i es va tancar definitivament el 17 de setembre de 1973. Aquesta obra no es va concloure mai, fet que la va condemnar al desús.

A Benifallet, hi tenim una de les estacions d'aquesta via fèrria que avui ha esdevingut via verda i un dels atractius turístics més importants del nostre territori.

4. LES COVES DE BENIFALLET

El Grup d'Investigacions Espeleològiques (GIE) del Centre Excursionista de Gràcia (Barcelona), en una campanya que van fer a la Serra de Cardó, va descobrir la primavera de 1967 una sèrie de cavitats mentre estudiaven i investigaven les coves que ja des de temps antics es coneixien a Benifallet com a Coves de l'Aumidiella i de les quals ens consten troballes arqueològiques del Neolític. El grup descobreix la Cova "Marigot", l'Avenc del Sifó i la Cova "Meravelles", que s'afegiran a les ja existents, formant el que hom coneix en l'actualitat com a COVES DE BENIFALLET. Les sis cavitats subterrànies són: Avenc del Sifó, Avenc del Cataclisme, Cova de l'Aumidiella Gran o de Xafarroques, Cova Marigot, Cova del Dos i Cova Meravelles.

Cal destacar la Cova Meravelles i la Cova del Dos per ser les dues coves que estan obertes al públic en aquest moment, tot i que no estan obertes en la seva totalitat. La visita dura aproximadament 45 minuts i dona l'oportunitat d'endinsar-te a les "entranyes de la terra" com també gaudir del silenci de les coves i descobrir la quantitat i qualitat dels

La Cova Meravelles (visita)

La gent de Benifallet, per tant, ja des de fa molt de temps coneixien dues cavitats que anomenaven "Les Aumidielles", la Gran i la Petita que en ocasions ocupaven els pastors i va servir de refugi per gent del poble quanels fets de la Batalla de l'Ebre durant la Guerra

Civil Espanyola del 1936 al 1939. L'any 1967 uns joves espeleòlegs del barri de Gràcia de Barcelona van trobar al Mercat de Sant Antoni un llibre vell on es parlava d'aquestes cavitats, fet que els va despertar l'interés. Formaven part del G.I.E (Grup d'Investigacions Espeleològiques) del Centre Excursionista de Gràcia. Un cop a Benifallet i en diferents expedicions van descobrir que aquelles dues cavitats ja conegudes eren més grans i les van topografiar.

L'any següent, el 1968, van escorcollar un forat que era conegut pels caçadors com un cau de conills. Aquests feien entrar una fura per tal de fer sortir els conills però després d'esperar força estona veien amb frustració com no sortia ni el conill ni la fura. Això els va fer decidir a entrar-hi i un cop superat el primer pas o gatera varen descobrir una cavitat que un cop explorada en totalitat tenia un recorregut espeleològic de més de 500 metres. El cau de conills amagava al seu interior una cavitat inexplorada de gran bellesa i diversitat de formacions. Per aquest motiu la van batejar com la Cova Meravelles.

La Cova Meravelles té un recorregut total de 510 metres, amb uns 9,82 metres de desnivell. Destaca per la seua quantitat i qualitat de concrecions, especialment les excèntriques. El lent degoteig de les aigües d'infiltració, carregades de carbonats en dissolució, va donant lloc a fascinants formacions, a voltes estrambòtiques, on la imaginació del visitant descobreix éssers fantàstics. Turísticament se'n visiten 200 metres, la part turística d'aquesta cova consta de tres sales: La sala dels Llapis; la sala de l'amfiteatre, i la sala de la música.

La Cova del Dos

Aquesta cavitat rep el nom de Cova del Dos perquè té dues boques d'entrada. Aquesta cavitat té importància a nivell històric, ja que sempre ha estat habitada. Dintre de la cova hi podem veure la reproducció d'un vas campaniforme i d'una àmfora. Constitueixen, amb diferents puntes de llança i sílex i tres enterraments, les restes arqueològiques del Neolític trobades a les Coves de Benifallet. Tot el que es va trobar està actualment al museu arqueològic de Barcelona i al Museu de les Terres de l'Ebre. Es tenen referències també que durant la Guerra Civil Espanyola la població es va refugiar a la Cova del Dos. La cavitat té 235 metres dels quals se'n veuen 25.

Cal saber que:

Cova Una cova o caverna és una cavitat natural del terreny, apta per servir d'empar a animals i a éssers humans, i que pot ser condicionada com a habitatge.

Estalactita També anomenada caramell popularment, és una concreció de carbonat de calci que penja del sostre o de la paret d'una cova calcària.

Estalagmita Una estalagmita (del grec stalagma, gota) es forma al terra d'una cova calcària a causa de la decantació de solucions i la deposició de carbonat de calci.

Columna Una columna és resultant de la unió d'una estalactita amb l'estalagmita situada sota ella.

Bandera Una bandera o cortina té forma plana ondulant i hom les troba als sostres i parets inclinades de les coves.

Anemolita Una anemolita té l'eix principal orientat en una direcció no vertical i pot presentar diversos punts d'inflexió, la qual cosa dóna lloc a formes corbades

Excèntrica Són un tipus de formacions que semblen desobeir la llei de la gravetat. Són petits fideus d'aragonita o calcita que es desenvolupen en totes les direccions, deixant unes figures geològiques realment increïbles i difícils de veure.

Gour Un gour és un petit dic natural format a les coves kàrstiques per precipitació de carbonat de calci que dóna lloc a un petit embassament.

Cornisa Una cornisa o relleix és un espeleotema pla que apareix associat als vorells dels gour o que vorega, ella mateixa, d'altres espeleotemes parcialment submergits dins les aigües dels gour.

Calcita flotant La calcita flotant consisteix en làmines molt primes de cristallitzacions de calcita que es mantenen surant per tensió superficial damunt les aigües tranquil·les d'un gour o d'un llac, independentment de les seves dimensions.

Colada Una colada es produeix damunt les superfícies de pendent elevada de l'interior de les coves quan hi ha un moviment laminar de l'aigua amb pèrdua de diòxid de carboni que dóna lloc a precipitats de carbonat de calci, habitualment calcita, en forma de capes, mantells o corrents, que es van superposant amb el temps.

Un macarró o estalactita fistulosa Consisteix en una fina i delicada estalactita en el qual no existeix creixement secundari de cristalls perpendiculars al canal primari, cosa que passa quan el degoteig de l'aigua és lent però constant.

Dioxid de carboni El diòxid de carboni (també anomenat biòxid de carboni o anhídrid carbònic), és un gas incolor, inodor, i insípid.

Carbonat de calci Sòlid incolor que ocorre en l'estat natural en dues varietats cristal·lines, l'aragonita i la calcita

Estratigrafia L'estratigrafia és la branca de la geologia que tracta de l'estudi i interpretació de les roques sedimentàries estratificades, i de la identificació, descripció, seqüència, tant vertical com horitzontal, cartografia i correlació de les unitats estratífiques de roques

Cal saber que:

Coincidint amb la finalització de les glaciacions, la humanitat va evolucionar cap a una nova etapa de la prehistòria: **el Neolític**.

Aquesta etapa va suposar un canvi qualitatiu molt important respecte del Paleolític. L'historiador Carlo Cipolla el qualifica com la primera revolució de la humanitat, ja que l'home va evolucionar i va passar de ser un caçador recol·lector a produir els seus propis aliments mitjançant l'agricultura i la ramaderia, per bé que la caça, la recol·lecció i la pesca no van abandonar-se del tot.

El pas d'una economia depredadora a una altra de productiva va representar un procés de sedentarització i de millores tècniques, com l'aparició de la ceràmica. De forma paral·lela, les venus van ser substituïdes per les deesses-mare, divinitats protectores de la fecunditat dels camps i els ramats.

A Catalunya, el neolític va arribar pels voltants de l'any 4.500 a.C. procedent de les cultures més desenvolupades del Pròxim Orient. Va ser aleshores quan es va desenvolupar la primera cultura neolítica a terres catalanes.

El Neolític antic (4.500-3.500 a.C.), també és anomenat com a cultura montserratina per haver-ne trobat restes a Montserrat, i es caracteritza per la presència de ceràmica cardial, decorada mitjançant la incisió de la vora dentada d'una petxina anomenada *Cardium edule*. Els homes i dones del Neolític antic vivien en poblats al costat de terres aptes per al conreu i tenien una intensa activitat ramadera.

A les Terres de l'Ebre el neolític esdevé una època amb un important poblament, que primer es situa a les muntanyes i més tard s'instal·larà a les terrasses del riu Ebre. Un exemple del poblament d'aquestes terrasses és el cas del barranc d'en Fabra, un dels

pocs poblats a l'aire lliure que s'han excavat a Catalunya. Entre el IV i el II mil·lenni, la vall de l'Ebre va rebre un important poblament sedentari que practicava la ramaderia. L'activitat de l'agricultura començarà més tard, aprofitant les bones terres agrícoles de les vores de l'Ebre.

5. EL POBLAT IBÈRIC DEL CASTELLOT DE LA ROCA-ROJA

El Castellot de la Roca Roja és un dels poblats ibèrics millor conservats de Catalunya. L'assentament ibèric està situat sobre un turó rocallós a la riba esquerra de l'Ebre aproximadament a 40 metres d'altitud sobre el nivell del riu i a uns 50 metres sobre el del mar, amb una superfície aproximada de 1.000 m².

La cronologia d'ocupació del Castellot es contempla entre els segles VI i III aC, precisament en un període encara mal conegut en el tram inferior del riu Ebre. Va ser a finals del segle V aC quan es va construir el poblament com el podem veure en l'actualitat. El conjunt destaca pel seu bon estat de conservació, que permet imaginar amb força precisió com podria ser la vida en aquest poblament habitat durant uns 300 anys, entre el segle VI i el III aC. Avui dia encara s'hi poden observar construccions defensives de fins a 5 metres d'alçada i una trama urbanística senzilla, amb carrers perpendiculars des d'on s'accedeix a les cases, generalment de planta rectangular.

L'assentament de la Roca Roja no és un cas aïllat a les Terres de l'Ebre, ja que s'ha identificat tota una xarxa d'assentaments de característiques similars en el curs inferior de l'Ebre. Totes responen a les característiques descrites per al Castellot: ocupen les extremitats de les terrasses fluvials o de petits turons a tocar de l'Ebre, amb una superfície molt reduïda i amb un urbanisme atapeït que donava cabuda a poblacions molt petites, de menys d'un centenar de persones.

Aquest assentament es considera que va ser, per tant, escollit per un petit grup de gent que no superaven les 100 persones per tal d'establir-se ara fa uns 2.600 anys.

Cal saber que:

La **cultura ibèrica** va desenvolupar-se entre finals del segle VII i inicis del segle VI a.C., i com a resultat de l'evolució de la cultura del ferro i com a conseqüència dels contactes entre la població indígena i els pobles colonitzadors mediterranis fenicis i grecs a la zona

oriental de la Península Ibèrica va desenvolupar-se la cultura ibèrica. La cultura ibèrica s'estenia des del sud de França fins a Andalusia. Era una cultura força avançada, l'origen de la qual ha estat molt discutit pels historiadors. Avui dia, però, sembla clar que la seva aparició va ser possible per l'evolució dels pobles indígenes del bronze, influïts pels contactes amb fenicis i grecs.

Els **ibers** no eren, però, un poble homogeni i no van constituir mai una unitat política. Van ser un conjunt de pobles independents entre si, a l'estil de les polis gregues, que compartien els trets bàsics d'una mateixa cultura. Els diferents pobles estaven formats per confederacions de tribus, que eren grups units per lligams de parentiu.

La cultura ibèrica estava caracteritzada per innovacions força destacables com l'aparició de l'escriptura semisil·làbica (un sistema mixt amb signes alfabètics i sil·làbics), que encara no ha estat possible de traduir. Actualment es poden transcriure els 28 signes, però no és possible ni traduir ni classificar la llengua (o llengües) ibèrica.

Els ibers van ser el primer poble de la Península Ibèrica que va utilitzar d'una manera generalitzada la metal·lúrgia del ferro. La coneixien gràcies al contacte amb els pobles ultrapirinencs i a les seves relacions amb els grecs. La introducció del ferro va possibilitar una veritable revolució en les pràctiques agràries. L'agricultura era la base de l'economia dels ibers. Al començament únicament cultivaven cereals de secà (blat i ordi), però, més endavant, gràcies al contacte amb els colonitzadors mediterranis, van conèixer el cultiu de la vinya i l'olivera. També destacaven la seva activitat tèxtil, que era una tasca domèstica, i la producció metal·lúrgica i ceràmica, activitats molt més especialitzades.

D'altra banda, les activitats comercials eren força importants, tant amb els pobles colonitzadors fenicis i grecs com entre els mateixos grups ibers. La possibilitat de realitzar aquests intercanvis va veure's afavorida per l'encunyació de monedes pròpies, inspirades en els models grecs i cartaginesos.

La societat ibèrica tenia una certa jerarquització. Tot i que les formes tribals eren sempre presents en la seva organització, lentament van anar evolucionant cap a societats de cabdillatge. Els seus cabdills eren escollits probablement entre l'aristocràcia guerrera que va anar desenvolupant-se en el si dels pobles ibèrics. Per sota d'aquests grups dominants hi havia els artesans, especialitzats en el seu treball, i més avall, la gran massa de

camperols. L'esclavitud, tot i ser present, sembla que no era gaire important. Pel que fa a les seves creences, els ibers, pel que coneixem, practicaven una religió basada en el culte a la naturalesa, que barrejava elements autòctons i forans. A més, adoraven uns déus protectors i benefactors, per als quals sacrificaven animals. També retien culte a divinitats femenines vinculades amb la fertilitat. Els ibers van crear petits enclavaments i poblats on es concentrava la població, normalment en turons envoltats de muralles que permetien una millor estratègia defensiva. La situació dels poblats, a més dels testimonis que ens han arribat a través dels autors clàssics, ens indica que aquella era una època d'inseguretat i conflictes freqüents entre els diversos grups ibers. Sembla evident que la guerra i el pillatge, motivats per l'escassetat de recursos i l'augment progressiu de la població, van ser una constant en el món ibèric. La seva cultura va perviure fins al primer període de la presència romana, al segle I a.C. Aleshores, la fundació de noves ciutats va fer que abandonessin els antics assentaments per a integrar-se en la vida romana.

A Benifallet també hi trobem l'enclavament fenici d'Aldovesta. Datat del segle VII a.C. s'ha determinat com un petit magatzem fluvial de mercaderies contenint àmfors fenícies

6. L'ERMITA I ESGLÉSIA PARROQUIAL

Situada a la part alta del poble, **l'Ermita** és del segle XIII i d'estil romà tardà, típic de l'arquitectura cristiana medieval de la regió de l'Ebre i que va lligada a les Ordenis miliars que van participar en la conquesta cristiana (Tortosa 1148).

És un edifici d'una sola nau, de planta rectangular sense absis, realitzat amb carreus de pedra de mida regular i coberta a doble vessant. La porta principal i original del temple és feta en arc de mig punt perfectament dovellat. Damunt seu, una mica desplaçat, hi ha el campanar en forma d'espadanya d'un sol ull. Una segona porta, oberta posteriorment a la construcció de l'edifici (el 1861 segons placa indicativa), dona al carrer de l'Ermita. A l'interior de l'edifici, cobert amb volta apuntada, podem gaudir de la imatge de la Mare de Déu de Dalt, patrona de Benifallet situada al presbiteri. Al peus de l'església hi ha el cor cobert amb sostre de cassetons. Obertes al gruix de la paret els Pinyol tenien les seves sepultures en els segles XIII i XIV. Actualment només es distingeixen les primitives armes heràldiques de la família amb les inscripcions llatines.

Després de la conquesta de Tortosa per part de les forces de Ramon Berenguer IV, l'any 1148-1149, les terres van ser repartides entre els seus nobles. Un d'aquests era Berenguer Pinyol a qui va cedir el lloc de Costumà, a les proximitats de Benifallet. Cap a 1228, Bernat Pinyol, descendent de l'anterior, va ampliar el seu territori amb la compra dels llocs de Sellent o Sallent i Cardó a la vídua de Bernat Olicar Fuster. Els Pinyol van continuar sent senyors de la baronia de Cardó possiblement fins al 1417 en què passà a l'abat del monestir de Benifassà. La baronia de Costumà va passar a la jurisdicció de la ciutat de Tortosa cap a l'any 1491 per ordre de Ferran el Catòlic.

A l'ermita es conserven pintures al fres crelacionades amb l'època de construcció de l'església. Destaca el calvari on hi ha petites capelletes que representen la vida de Jesús.

Cal saber també el nom de Benifallet apareix per primera vegada en documents de 1153. El lloc ja existia abans de la conquesta de Tortosa per part de Ramon Berenguer IV. El 1208 el rei Pere el Catòlic va lliurar el castell a Guillem de Cervera qui, el 1215 el va lliurar al seu torn als cavallers de l'orde del Temple. Posteriorment Benifallet retornà a la jurisdicció reial per mitjà de la seva vinculació amb la ciutat de Tortosa. El 1207 Ramon de Montcada donà aquests llocs a Bernat Oliver Fuster amb els seus termes i pertinences, perquè el posseís, explotés i hi establís conreadors.

Cal saber quan parlem de la Conquesta de Tortosa que:

El 1148, Ramon Berenguer IV va iniciar accions de guerra per expulsar els musulmans de Lleida i Tortosa. El primer objectiu va ser l'Ebre, amb caràcter de croada, participació genovesa i autorització papal. L'operació militar combinava l'atac naval i terrestre alhora. La ciutat va ser ocupada, segons sembla, el 31 de desembre de 1148. El següent objectiu, el 1149, seria Lleida. Així, amb la cooperació d'Ermengol VI d'Urgell, les forces de Ramon Berenguer IV van establir-se a Gardeny. Simultàniament eren atacades Fraga i Mequinensa. Lleida i Fraga van ser ocupades el 24 d'octubre. I poc després queia Mequinensa. Fins 1153, Ramon Berenguer va dedicar-se a acabar amb tots els reductes musulmans que restaven en territori català.

Una marededéu del segle XIII

Pocs pobles o ciutats de la Catalunya Nova, per no dir cap, poden lluir en una església una joia escultòrica com la que es va trobar per casualitat a Benifallet el 2006 amagada al terra de l'ermita de la Mare de Déu de Dalt. És una marededéu del segle XIII que no té res a envejar a les imatges romàniques de la Vall de Boí, considerades patrimoni mundial de la humanitat, ni per bellesa artística ni per valor històric. La de Benifallet és una talla de fusta policromada de transició entre el romànic i el gòtic, un fet «excepcional», segons els experts, perquè l'art litúrgic romànic és pràcticament inexistent a les Terres de l'Ebre i a la Catalunya Nova en general. La talla, de 86 centímetres d'alçada per 35 d'amplada, representa la Mare de Déu coronada, en una posició frontal molt hieràtica, uns trets característics del romànic. Per contra, els plecs de la túnica i el fet que la verge s'aguante

el mantell amb la mà esquerra són característiques més pròpies del gòtic. Li falta la mà dreta, i tot fa pensar que hi sostenia el nen Jesús, també desaparegut.

Hi ha un inventari de l'art de la diòcesi de Tortosa que el 1935 va realitzar mossèn Manuel Milian Boix, i que parla d'una talla de fusta de la Mare de Déu a Benifallet que el religiós va datar al segle XIV, i precisa que tot indicava que havia estat repintada. Així, el més possible és que aquesta Mare de Déu trobada l'amaguessen durant els anys turbulents de la Guerra Civil sota el terra de l'ermita, per salvar-la de la crema. El que sorprèn és que després de la guerra ningú se'n tornés a recordar més, potser perquè tothom creia que també l'havien cremada, fins que el novembre del 2006, com si es tractés d'un miracle, la casualitat la va fer reaparèixer, arran d'unes obres rutinàries per canviar el terra de l'ermita de la Mare de Déu de Dalt.

El 31 de gener de 2009 es va instal·lar en una vitrina de seguretat en una capella lateral de l'església parroquial de Benifallet. Es va optar per l'església al centre del poble, en comptes de l'ermita, l'espai originari de la talla, per motius de seguretat.

L'església parroquial de Santa Maria de l'Assumpció de Benifallet està situada a la plaça major del poble i va ser bastida el 1635. Datada entre els segles XVI i XIX és d'estil neoclàssic. Edifici aïllat, d'una sola nau, amb contraforts i capelles laterals. La façana és de composició simètrica, amb un cos central on es troba la porta d'accés a l'església, amb un arc de mig punt, elements decoratius molt sobris i l'arrencada de dues torres. Una de les torres no va arribar a aixecar-se i l'altra va ser restaurada després de la Guerra Civil, on es troba el campanar. La coberta és de teules, a doble vessant. Sobre l'entrada hi ha un rosetó i finestres laterals en cada una de les capelles.

Va patir desperfectes durant la Guerra Civil Espanyola que van afectar a l'altar major de fusta d'estil barroc (SXVIII).